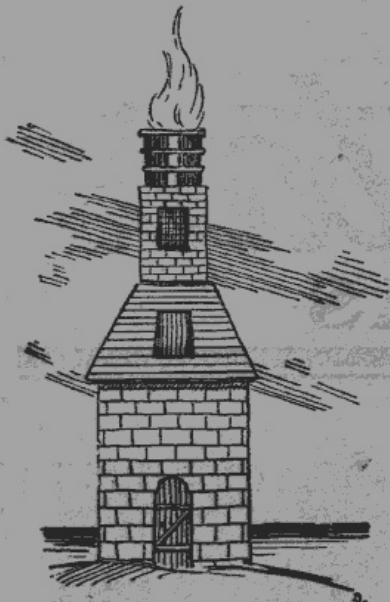

Vald. Damroze.

KOLKAS

Viens no Kolkas uguns torņiem 18. g. s. sāk. (Restaurēts pēc veco karšu norādījumiem).

kuņu nogurušās mugurās mēs sēdējām, bija jāatkļauj no skaļuma ausis. Buliņu māju pusē vēl sārtotās dziestošais saulriets, bet tuvējās plāvās jau krita balta, dzestra migla. Šajos dziļi mierīgos un klusos vakaros visi trokšņi tālu skanēja. Varēja sadzirdēt 2 km attālo Vāgānu māju sunu gausās rejas, varēja dzirdēt, kā dīķos kurkšķ vārdes un āboliņa laukā griež grieze. Varēja pat saklausīt sievu valodas pie visu piecu Lībiešu māju akām, kur viņas, toverišos ūdeni iesmēlušas, mazgāja kūts mēsliem notašķītos kāju lielus ...

Tie bija vakari, kas šķita kā tumši zaļš samts, bet siltais gaiss sanēja kā zīds. Tišu prātu patikās izkliegt sirds sēras dziesmas rāmā skaļumā — lai triec Aizgaujā, kur piebaldzēnu puīši un zēni, tāpat kā mēs, izāja zirgus nakts ēdināšanai Gaujas trekņajās lankās ...

Zirgu izjāšanā piegūļai liels meistars bija tās vasaras puisis Jānis. Sēdēdams melnim mugurā, viņš pavadās veda 5—6 zirgus. Vedamo zirgu pavadās galus viņš sadalīja atvāztās rokas pirkstu starpās, un ar šo vienu roku regulēja visu zirgu baru. Ar otru, kad ievajadzējās, viņš atmuguriski uzšāva ar striķa pinekli (slēdzamie dzelzs pinekli tajā laikā tikko nāca modē) kūtrākam līdznācējam, un tas tad nereti tā salēcās, ka pašu sitēju tikko nenorāva zeme.

Man, kā jau puikam, ļāva jāatīkai uz vecās kūves. Tā ar saviem platajiem kāju nagiem uzmanīgi būkšķināja ceļa smilti un gandrīz

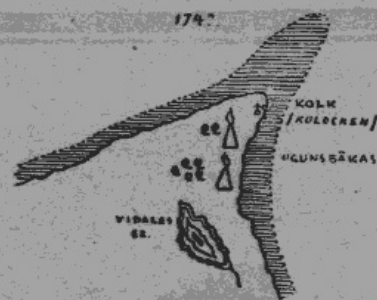
Kolkas rags savā ziņā ir ekstrēmists. Pirmkārt — Kurzemes pus-salas augstākais ziemeļu punkts; otrkārt — mūsu ģeogrāfiskos apstākļos vispatnējākais „rags“ ar lielskiem un jūrniekiem bīstamiem rīfiem; treškārt — Rīgas ostas galvenais priekšpostenis un ceturtkārt — rags, smaile, kuņa šķiņš Baltijas jūru no Rīgas jūras līča. Saņemot kopā visas šīs Kolkas lieliskās īpašības, jāsaka, ka viņam pieder arī labākā un īpatnākā bāka, kuņa gul kilometrus 5 no krasta, atklātā jūrā uz smilšu sēkļa. Tur ir miglas sirēna, telegrafs, telefons, radioteogr. stacija un tumsā spožais „zibens“ ik pa 20 sek. reizi; moderna dzelzs bāka.

Pašā raga degunā, krastā, turpretim vērs uzmanību kāds masīvs mūra sencis — vecās Kolkas jeb Domesnees (ās) bākas atliekas, kuņa, šķiet, ar istas vecmāmuļas prieku nolūkojās jūrā iebridušā meitas meitā. Un tikai šē, aplūkojot vecos mūrūs, mēs sākam just pagātņi un tai izsekot.

Kāda sena teika stāsta, ka jau senatnē Kolkas ragā dedzis uguns-kurs, kurš brīdinājis jūras braucē-

jus no draudošiem sēkļiem. Bijuši dažreiz arī tik vieglprātīgi laudis, kas šo uguns-kuru pārnesuši Sīteres Zilos kalnos, tā kā kuģotāji nestūrējuši vis ar slaidu likumu apkārt, bet tādās naktīs iestūrējuši tieši raga. Un ja kuģa tonnāžā atradās zelta stienī vai citi dārgmetāli, tad maz bijis tādu, kas tos nepievāca. Liekot šo teiku laika ratos, mēs dabūjam laikmetu no 10. līdz 13. gadsimtam.

Līdz pat 16. gadsimtam trūkst par Kolku un tās ugunīm kādu tu-

Ģeogrāfu kļūšanās un Kolkas raga pārvērtšanās zemūdens sēkļos. (1717. g. Kurzemes karte).

Ari Grieta raudāja.

Nu mēs bijām jau pāri Dandēnu purvam, kurš toreiz vēl i sapņot nesapņoja par Ieriķu - Gulbenes dz.-c. līniju, un iekļuvām Gaujas plāvās.

Tūlīn būs piegūļas vieta klāt!

Gaujas tuvumu vienmēr esmu izjutis iepriekš, pašu Gauju vēl neredzējis. Mums priekšā stāv vēl daži sēkļi, bet gara acīm jau redzu Gauju un priecājos par to. Mums atliek jāt vēl 50 metru līdz krastam, aiz plavas kuplās zāles ūdens kluso līmeni mēs vēl nemanām, bet es redzu, redzu un sajūtu jau to, jo simtām reižu esmu te bijis un viņu skatījis.

Ak, Gauja, manas bērniņas maigā auklētāja! Kā lai es nesajustu tavu tuvumu! Vasaras vakaros nekur nav tāda klusuma kā te, nekur nav tāda ūdens rāmuma, kā te, nekur nav tik reibinoša zaļu un ziedu tvanējuma, kā te, nekur nav pasaule tik dziļa un dzīve tik spēkpilna un laimīga, kā te!

Ievu, bērzu un alkšņu birstalas malā mēs izsienam savus kumeļus. Jānis ar līdzpaņemto cirvi tēš mītius un smagiem sitieniem dzen tos zemē. Es izkārtāju ķēdes un pineklus un noņemu lopiņiem iemauktus. Vecos zirgus mēs vienkārši sapinām un ļaujam tiem klejot brīvi, bet jaunos sienām pie ķēdes, vienu no otra tādā atstatumā, lai būtu katram savs laukums zāles plūksšanai, un lai tie netiktu kopā zviegļties un sperties.

vai līdz komismam bijīgi kāpa pāri ežām un grāvjiem.

Vienreiz tomēr Grieta, kā sauca ķēvi, man tikko nenolauza spraudu. Nevarīgi iedama, viņa bieži klupa ceļa akmeņos. Tā arī šoreiz. Jānot lejā no stāvā Dandēnu kalna uz Gaujas pusi, mēs ar Jāni, kā parasts, rāvām vaļā:

„Reiz tumsā naktī vadīju
Uz māju meitiņu.“

Dziedādams piemirsu paraut ar pavadu atpakaļ klūpošās Grietas galvu — un pārmetu kūleni pāri ķēves krēpēm. Ar visu kritiena smagumu ietriecos ar seju ceļa smiltīs un akmeņos, tā kā dažus mirkļus apdullis paliku zemē gulam. Grieta, baidīdamās mani samīt, vienu kāju pārceļā pāri manam ķermenim, bet tad nostājās uz vietas un pat purnu nolieca pie mana vaiga, to apstīdama. Sak, vai puika ir vēl dzīvs, vai miris?

Nebija jau vainīga viņa pati, bet viņas vecums ...

Jānis tūlīn apturēja savu „švadronu“ un iebriecās:

„Ei, trakā vecen, vai nu saimniekpuikam vīrsū kāpsi!“

Sekoja sāpīgs trieciens ķēvei ar resno un cieto pinekli, pie kam, kā man likās, tas trāpīja Grietas ausis, kas viņai allaž pūzņoja un bija mušām aplīpušas.

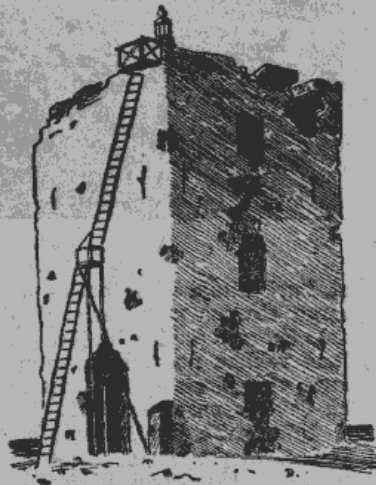
Es pietrūkos un sāku raudāt. Vecajai tēva tūruma gājējai acis bieži vien asaroja, un tagad es skaidri redzēju, kā viņa pēc sitiena pieveŗ plakstus pār lielajiem tumšziliem acu āboliem. No kreisās acs viņai nobira asara ...

UGUNIS

vāku ziņu. Šajā laikā tad arī notiek divainas pārmaiņas vietās nosaukumā: atlicis gan ir Kolkas (Koločka, Colka u. t. t.) ciema nosaukums, bet pats rags nes Domesnās (-ees) nosaukumu, tāpat visas vēlākās bākas. Daudz versiju sakrājušās ap šo mistisko Domesnās nosaukumu, kamdēļ tikai īsumā varētu atzīmēt vairāk pamatotos spriedumus. Skaidrs, ka šis svešais nosaukums nācis no ārienes, no svešajiem jūras braucējiem, kuri par seno vārdu „Kolka“ nebija dzirdējuši. Sastādot piekrastes kartes, tie ņēma pamatā Kolkas raga specifiskās īpatnības, piem.: grandiozais, ķīveidīgais sēklis, kura tuvumu atgādina tālu jūrā redzami Zīle kalni, kurus tad vecajās kartēs atzīmēja ar vārdu „Domkalni“, Zem vārda „Dom“ jāsaprot kolosāls dievnams, kādu atgādina vēl tagad Šlīteres mežainā mugura. Tā Domesnās izsauca analogiju ar Doma degunu, resp. Baznīcas ragu. Brēmenes Adams 1070. gadā ziņo Dānijas valdniekam, ka kāds dāņu tirgotājs Irbes labā krastā uzceļis baznīcu (tā tad Lielirbes ciemā) un šo baznīcu

vēlāk piemin arī 1309. gadā (Kilegunde?). Pacēlas jautājums, vai šī baznīca nebija bākas atvieto-tāja, kas rādīja ceļu Irbes pietiekoši labajā grīvā? No šīs baznīcas daudzi atvasina arī Domesnās.

Vietējiem lībiešiem Domesnās ir svešs vārds. Še valda Kolka. Kol-

Vecā Kolkas bāka 1935. g.

kas rags ienes sev jaunu analogiju ar saviem kaimiņiem: Pitragu, Sīkragu, Košragu; lejāk — Labrags, Velna rags u. t. t. Kolkas rags tā tad apzīmē jūras līča ragu (somiem: kolka — stūris; igauņiem — jūras līcis).

Prof. Spekkes materiālos atrodama Struļča karte (Kromera kronikā 1589. g., grafa Krasinska b-tēkā), kurā Kolkas apkārtnē deklarēta divām apdzīvotām vietām — Lielirbi un Mazirbi, pie kam kartē skaidri atšķiramas ģeogrāfiskās zīmes, kuras norāda uz to, ka abos ciemos atradušās — bākas. Tas ir kas jauns, jo līdz šim par to pastāvēšanu nebija nekas zināms. Tad arī saprotams tas strīds, kurš, kā Brotce stāsta, norisinājies Rīgas tirgotāju (?) aprindās 1652. gadā par to, ka Kolkas ragā ceļama bāka. Drausmīgās avarijas uz to spiežot. (Abas pastāvošās kuginiekus naktī nespēja atvērt stāpi uz ziemeļiem stāvošam ragam). Ir tomēr neticami, ka Kolkas ragā naktis vismaz uguns-kurs nav rēgojies. Ja arī šajā laikā būtu celta kāda celtnie ugunsstāpiem, tad tā tagad jau sagrauta guļ

Tad mēs laužam mikstos alkšņus savai guļai vietai un plūcam sūnu. Gaujas plavu šķūņi no vecā, pērn-gadējā siena šajā gada laikā ir tukši — nakts mīga mums jāzagādā no Gaujas krastu audzēlības lapotā mikstuma. Tad pāri mūsu guļai vietai krūmmalā savijam bērzu meijas to galotnēs, un uz sačabinātām sūnām un zariem izklājam līdzpaņemtās virsdrebes un ratu segas. Būs varena gulēšana!

Jānis tumsā ir tālredzīgāks par mani un runā:

„Lietus tā kā nebūtu šonakt gaidāms?“

„Noteikti nē“, es atbildu, pa tēva modei raudzīdamies uz apdzīsusā saulrieta pusi. „Saulē šovakar neiebrida.“

„Bet uz rīta pusi būs vēss. Vai jūti, kāds drēgnums un migla kāpj no Gaujas?“

Es piekritu, un mēs ejam meklēt malku. Drīz vien mūsu nometnes priekšā sprēgā uguns-kurs un dūmīnes dzirkstis pāri upes līmenim Piebalgas pusē.

Tad Jānis jau snauž, sānus no liesmas svelmes vairīdams. Viņš saka savu pēdējo un parasto sacišanu: „Ja pamosties, tad atsien bēro un Grietu.“

Es apsolu.

Lībiešu gaujmale ir mūsu pagasta paradīze. Nekur nav tādu plavu un tādu ziedu, kā tur, kur Gauja ņem savas pirmgaitas, aizvidamās pa Vidzemes vidienu 30—40 verstu tālumā. Līdzīgi piebaldzēnu — dreijeru

ratīņiem, Gaujas siens slavējas tālu aiz šīs apkaimes pagastiem. Un kā lai viņš neslavētos, ja Gaujas zāle ir viena vienīga krāšņa ziedu buķete! Agrīnā pavasarī, kad dziļu mežu lokos, gravās un kalnu ziemeļpušu nokainēs, zem saules stariem, izmisis vēl čaukst vecais sniegs, Gaujas līči jau deg nepārskatāmā purenziedu zeltā. Tā ir divaina burvība, kad te kā svētlaimīgo ielejā lēnā vējā līgo dzeltena ziedu jūra, zaļu šalcošu mežu apkaimota.

Bet tad nobirst pureņi un palu satrauktā upe ņem normālu gultni un plūdumu. Nu tikai sākas istā ziedu bezgale. Nav vairs viena dzeltenkrāsaina toņa, ir neaptverama krāsu nirboņa, kas siltas, vienmērīgas vēja pūsmas locīta paviz te oranžsarkana, te zili violeta, te balti apzilbinoša, te sārti kvēla... Gaujas krasti zied un sapņo... Zūstošā plava iztviksmina no savas krūts saldu smaršu reibumu, kurā gurst sirds un miglo acis... Nekur vairs negribas tālāk iet par šo sapņu valsti, kas smaršās pāri staigā vējš, bet ir vēlēšanās nokrist uz vaiga, iekļaut seju zemes krāsainā un smaršainā klajā, aizvērt acis un dzirdēt, kā šalkdams pāri staigā vējš, iznēsādam ziedu kluso valodu un dabas noslēpumainos čukstus...

Un tad, vienu rītu, gaujmales plavā iecērtas izkaptis... Salīgojas zāle, nodreb ziedu krāšņā sega un ar vīstošo rasu krit valgā vālā. Veselu nedēļu no agra rīta līdz vēlai pēcpusdienai skan un šnāc izkaptis, nogāzdamā visu burvību, ko cēlusi daba. Gauja top kaila... Nu ir jau

labāki saredzami domīgie, zilie ūdeņi, kuri vietumvietis, tačos sakrāutos oļus pārvarēdami, sabangojas baltputainā čelā. Bet Gaujas krastu idilei ar to nav vēl beigas. Tagad Gaujas lejas vist... Un vīzdama viņa vēlreiz liek runāt savai burvībai: tā mirstošo puķu dvēselīšu vēsma, kas tagad no tūkstoš gabanām un vēl neuzkāsītiem vāļiem pret debesīm kāpj miglainos rudens vakaros un bezgala dzidrās un mierīgās pēopusdienās. Gauja vist un reibst saldi tvīksmainās nopūtās, rudenīgi gurdās skumjās un baltisaltās ziemas nojautās...

Ir jau dziļa nakts un viņas viegli tramīgā un baigā burvība visapkārt. Gauja urdz tikko sadzirdami tepat pie kājām, un tikko sadzirdami attālumā burkšķ vienmuļie un spēcīgie zirgu zobu zāles plūciņi. Rets un sapņus netraucējošs ir uguns-kurā iemesto svaigo pagāju sprakšķis, vienmuļš Jāņu vasaras nakts miega krāciens, tikai grieze viena pati nemīlīgi griež un griež. Augu nakti.

Tāds uzņēmīgs putns!

Es veļos no vieniem sāniem uz otriem, es sadrebīnos un sildos, bet iemigt nevaru. Man šķiet, ka šajā naktī Gauja ir teiksmainu noslēpumu pilna, ka zvaigznes ir kļuvušas tuvas un brīnumaini mirdzošas, ka pelēkie alkšņu puduņi ir pārvietoties spējīgas veļu būtnes, bet zemo šķūņu rindas, kas te izsvaidītas vairāku kilometru tālā zājainā līdzenumā, ir peldoši kuģi lēni slidošā miglas jūrā...

tālu jūrā, jo Kolkas ragu jūra pamazām okupē.

Domājams, ka 18. g. simt. sākumā Kolkā uzcēla divas bākas, jo piekrastes kartes (faktiski — Kurzemes kartes) no 1747. gada tādas jau uzrāda. Cik, protams, lielas un skaistas kļūdas pielaidusi ģeografi, to liecina vairākas 18. g. s. kartes (Barnikelio) un 19. g. s. sākuma rāzījumi (Albers, Lobenšteins un Reichards), kur bākas — ugunssārti piespīti Rīgas jūras līcī, t. i. starp Kolkas ciemu un Melsilu. Tikai 1846. gadā abas bākas parādās Kolkas ragā (minētās kartes atrodas Rātsnama arhīvā).

Sos ugunstorņus, resp. bākas uzstūrēja pie dzīvības ar malku, pie kam šie sārti atradās torņu smailē. Abi torņi atradās netālu viens no otra, radot stāvokli, ka aizmugurē stāvošais paceļas mazliet augstāk. Izlīdzinot abas šīs ugnis, jūrnieki varēja „nemt kursu“. Līdz pat 1850-tiem gadiem Kolkas ugunis bija — ugunssārti. 1855. gadā angļu eskadras lādīņi bākas saardīja, tāpat Kolkas baznīcu un lielākās būves ciemā. Masīvā trīsstāvu pamatceltne, kuņas vecums tuvosies jau 150. gadam, tomēr nesagruva. No jauna uzcēla koka augststāvu, bet tagad malkas vietā ievada petroleju ar 12 lielām eļļas lampām. Katru pusnakti nomainījās abi bākas sar-

Plava ziedu rotā.

gi, kuri lietoja zaļas brilles un aizsargu širmjūs pret varbūtēji draudošo aklumu. Šajā laikā jūrā uz sēkliem valdība noenkuroja ugunskugi, kurš vienīgi visbargākā ziemas laikā devās atpakaļ uz Rīgu.

1875. g. 21. jūnijā Kolkā uzstādīja t. s. vieglo uguni, gāzes lampu, un vecais bākas masīvs aizgāja pensijā līdz pat 1899. gadam, kad biržas komiteja par to apzēlojās, izbūvēdama krietnu augststāvu ar novērotāja dzīvokli. Še parādījās telefons, sig-

nāla karogs u. c. navigācijas piededrumi. Pasaules kara laikā vecā Kolkas bāka atkal atgriezās savā vecajā stāvoklī, kādā to redzam tagad.

Veco mūru vienā augststūrī tagad katru trešo sekundi liesmo „zibens“; jūra, kas vēl 1890. gadā atradās 200 soļu tālu, 1900. g. atradās vairs 80 soļu tālu, bet tagad tā jau grauz bākas pakalniņū. Pēc 20 gadiem viņas pamati būs sākuši jau skaloties ...

REMBRANTS

15. jūlijā pagāja 330 gadi no tās dienas, kad Leidenas pilsētā pārtikušā holandiešu pilsopa ģimenē piedzima zēns, kura vārds vēlāk tik spilgti

atmirdzēja pie mākslas debesīm. Viņam deva holandiešiem neparasiu vārdu — Rembrants, bet tā pilsas vārds bija Rembrants Garumens

van Reins. Rembranta vecāki, ieskatoties uz pārticību, bija vienkārši laudis. Viņa tēvs bija dzirnavnieks, kura nelielās vējdzirnavas atradās

Rembranta jaunības gadu pasportrejs. (Lichteršteina galerijā Vīnē).

Rembranta ligavas Saskijas van Julensburg ģimēne.